

Verantwoording

Dit nummer van “Ontmoeting” is geheel gewijd aan het werk en de nagedachtenis van Hein de Bruin, die drie jaar geleden zo onverwacht uit ons midden heenging. De redactie meent, dat zij aan dit werk en aan de lezers van haar tijdschrift verplicht is op nog nadrukkelijker wijze dan dit reeds eerder in de “Ontmoeting” plaats vond, de aandacht te vestigen op de persoon van Hein de Bruin, en daarnaast meerdere bekendheid te geven aan zijn niet zelfstandig uitgegeven of in ’t geheel niet gepubliceerd werk.

Dit nummer is dan ook allerminst een bloemlezing; de keuze van de bijdragen werd bepaald door de

gedachte, dat de bezitter van Hein de Bruins uitgegeven werk, wil hij een enigermate afgerond beeld verkrijgen, de belangrijkste der verspreide gedichten en een keuze uit het onuitgegeven proza niet missen kan. Een bibliographie en een kort levensbericht zijn toegevoegd, alsmede een tweetal artikelen.

Van de verspreide oorspronkelijke gedichten zijn de reeds eerder in “Ontmoeting” (II, 55, 1947) gepubliceerde niet opgenomen. Drie vertalingen werden toegevoegd.

Teneinde een wellicht storend verschil in woordbeeld te ontgaan, zijn de gedichten in de huidige woordspelling afgedrukt.

De samensteller van dit nummer, Prof. Dr H. Heeroma, en de redactie bedoelen, afgezien van de documentatie, uitdrukking te geven aan hun overtuiging, dat Hein de Bruin ons door zijn leven en werk het beste gegeven heeft dat een mens zijn naasten geven kan: een zuivere vriendschap. De betuiging van een ernstig geloof, en een in schoonheid verbeelde levensgang. Samensteller en redactie zijn ervan overtuigd, dat Hein de Bruin tot de besten van zijn generatie heeft behoord, en tot de begaafdsten vertegenwoordigers van de Nederlandse Protestantse letterkunde in het algemeen.

Moge dit nummer tot de verspreiding van dit inzicht bijdragen.

K. Heeroma

Levensbericht

Wanneer Hein de Bruin zo omstreeks zijn dertigste jaar begint te schrijven heeft zijn leven zich nog weinig onderscheiden van dat van duizenden andere kantoorbedienden. Hij is een jongen uit de provincie, opgegroeid in een kleinburgerlijk, streng Gereformeerd milieu, die naar de stad is getrokken om carrière te maken. Hij aan de Duitse correspondentie op het hoofdkantoor van de Incassobank te Amsterdam en studeert in de avonduren verder voor de acte Duit M.O. Hij heeft zich dus een redelijk burgermansbestaan verworven, is man en vader, heeft daarbij wat

Portrettekening: Henk Henriët

geliefhebberd in tekenen en schilderen, zichzelf wat vioolspelen geleerd en zich op andere terreinen wat breder ontwikkeld, zonder erg boven het dilettantische uit te zijn gekomen. Zijn type heeft door alles heen iets provinciaals gehouden, hij blijft gebonden aan zijn jeugdmilieu en kiest zijn huis bij voorkeur aan de stadsrand. Op de verste achtergrond van dit bestaan ligt Friesland, de bedrijvigheid van een scheepstimmerwerf in een klein stadje te midden van wei en water. In IJlst is hij op 22 Maart 1899 geboren als eerst en enig kind van de scheepsmakersbaas Gerben de Bruin en Antje Bijlsma.

Maar er zit een drang tot trekken in dit gezin. Er is een korte episode in een Duitse Rijnstad — heeft deze inmiddels niet onwillekeurig een richting gegeven aan de latere ontwikkeling van het kind? —, en dan weer een korte tijd terug in Friesland, met een prille herinnering aan het huis van een grootmoeder — een lange gang, een lui overgaande bel,

En dan uw lief gezicht, een goede dag
Met in de witte muts een vleugje kleur
Daar ge weer hoop hebt en wat minder pijn

Daarna komt Enkhuizen het beeld bepalen, het groenomwalde stadje tussen land en water, de jongensspelen aan de zee kant met

een vaste ploeg van kameraden
Die redetwistten als er storm op til was, ...
Hier buitendijks bevinden zich de weidjes,
De kreken en de kuilen waar zij zaten,
Gevieren, vijven, in de zomerkoelte;
Waar een het vers voordroeg van Multatuli
“daar is iets schoons te zien op Golgotha”,
Een hagepreek van ongewone stichting.

Het misschien wat te strenge en precieze gezinsleven vindt zijn tegenwicht in een levensluchtige jongensvriendschap. Na de lagere school wil de jongen, die een drang tot ontwikkeling in zich voelt, graag studeren voor onderwijzer, maar vader De Bruin ziet daar geen toekomst in en zo komt de zoon op het kantoor van de zaadhandel Sluis en Groot, de plaats die in het kleine landstadje wel bij uitstek het uitzicht geeft op de grote wereld, maar waar toch een zekere intimiteit blijft heersen en patriarchale allures worden gehandhaafd.

Na Friesland en Enkhuizen komt dan als derde milieu Amsterdam, waarheen de jonge De Bruin in 1920 verhuist. De provinciale jongeman wordt nu geconfronteerd met de werkelijkheid van een grote stad, een van de velen op een groot kantoor, bewoner van een kamer met pension onder een vreemd dak. Maar de oude vriendschappen blijven, nieuwe groeien, en al jong ook, in 1922, trouwt hij met het meisje (Trijntje Neij) dat hij, nog jonger, in Enkhuizen gevonden had. Het is de grote stad, afgewisseld met enkele buitenlandse reizen, die hem nu verder het tegenspel geeft dat hij nodig heeft voor zijn zelfbewustwording.

Het heeft zin om al deze milieus met een zekere uitvoerigheid te schetsen omdat zij aan De Bruin het werkmateriaal hebben geleverd, toen de kunstenaar

in hem tot ontwaking was gekomen. Alles wat hij heeft geschreven kan, wanneer men het woord een beetje ruim neemt, autobiografisch genoemd worden. Hij heeft eigenlijk maar één, duizendmaal gevarieerd, motief gehad: de confrontatie van het zich bevrijdende Ik met milieu en gemeenschap waar het door geboorte en omstandigheden aan verbonden was. Het tot in het oneindige herhaalde motief wordt dan begrijpelijk als men inziet dat het kunstenaarsschap in de tweede helft van De Bruins leven altijd de functie heeft gehad van een hersteller van een verstoord geestelijk evenwicht. De kantoorbode die studeerde voor middelbaar Duits zakt voor zijn examen, raakt overspannen en moet de studie opgeven. In de crisis die dit echec begeleidt zoekt de geest krampachtig naar de zekerheid en vertrouwde beelden en vindt daarbij het dichterschap. Het sluimerende talent van zijn plastisch vermogen, die als in een doek begraven lag, wordt omwoeld in het bewustzijnsveld om aan zijn voorstellingen de vastheid en belijning te geven die hij nodig heeft.

Vanaf 1928 publiceert hij zijn, aanvankelijk nog schaarse en moeizaam gewonnen, gedichten in het Christelijk-letterkundige tijdschrift "Opwaartse Wegen" en trekt onmiddellijk de aandacht door zijn zeer persoonlijke beeldvorming. De Bruin heeft voor zijn gedicht praktisch geen oefenperiode gekend. Zijn innerlijke spanning heeft de vorm vrijwel onmiddellijk voldragen gemaakt.

Al voor dat zijn eerste bundel "Het ingekimde Land" in 1932 verscheen, had zijn eigen plaats ingenomen in het Nederlandse literaire leven, al heeft tegelijk het feit dat hij door afkomst en milieu behoorde tot de groep van "Opwaartse Wegen" zijn erkenning in bredere kringen lange tijd in de weg gestaan. Dezelfde geestelijke crisis die hem in één stoot tot dichter had gemaakt, maakte hem ook, maar ditmaal niet zonder oefenperiode, tot prozaschrijver. Zijn roman "Wat blijft" en zijn novelle "Schalm en Scharnier", die hem op dit terrein recht tot een algemener aandacht gaven, verschenen pas enkele jaren na zijn eerste bundel in 1934 en 1936. Als redacteur van "Opwaartse Wegen" kwam hij ook vanzelf tot kritisch en essayistisch werk, maar hierin was hij overwegend beeldend talent en in 't algemeen niet zo in zijn volle kracht. De omgang met kunstenaars, niet alleen dichters maar ook schilders, die hij tot in deze periode van zijn leven kreeg, vermeerderde wel het aantal vrienden, maar maakte hem tegelijk ook eenzamer in zijn oude milieu. De problematiek van persoonlijkheid en gemeenschap wordt na een zekere tijd van rustige zelfontplooiing weer dringender. De bindingen van gezin, kerk en maatschappelijke werkring beginnen weer sterker te knellen. Terwijl het kunstenaarsschap aanvankelijk zijn geestelijk evenwicht had kunnen herstellen, vroeg de in hem ontwaakte artist nu om volledige zelfverwerking en schiep

daardoor weer nieuwe problemen en evenwichtsverstoringen. Een tweede crisis, omstreeks 1940, is vooral een artistieke crisis. Hij begint de kring van "Opwaartse Wegen", waar hij een min of meer gevestigde positie in bezat, als een remmende factor in het proces van zijn artistieke zelfbevrijding te voelen, ofschoon hij de kring die hem dan wel scheppend zal moeten dragen nog niet duidelijk voor zich ziet. Het is echter de tijd van de tweede wereldoorlog waarin het hele literaire leven tijdelijk ontbonden wordt en het probleem van scheppende persoonlijkheid en literaire gemeenschap wordt dus niet acuut. "Opwaartse Wegen" verdwijnt evenals vrijwel alle andere tijdschriften van het toneel en ieder is op zichzelf aangewezen. In de tijd komt, als antwoord op de tweede innerlijke crisis, het kunstenaarschap van De Bruin tot een nieuwe grote opvlucht. Hij schrijft tussen het voorjaar 1940 en het voorjaar van 1946 een hele reeks gedichten waaruit de bijmaak van burgerlijkheid, welke in ouder werk nog wel eens kon hinderen, volledig is verdwenen en waarin de toon vaster en dieper is geworden. Zijn tweede bundel "Hernieuwd Herdenken, van 1941, bevat al de tweede lange, samenvattende Enkhuizer herinneringsgedichten Aquatinta. In 1942 volgt daarop de afzonderlijke sonnettencyclus "De Brief", waarin een geteisterd jeugdgelooft door de herinnering heen om het antwoord van een mystieke ervaring vecht. In 1943 verschijnt de meesterlijke herschepping van het boek Job, de gekwelde ziel in gevecht met de wijsheid der traditie. Deze reeks van prachtige gedichten wordt dan even onderbroken door het minder geslaagde 'schouwspel' "Paulus in Efeze". Maar als slotaccoord volgt nog een zeer directe vertaling van Shelley's "Juliaan en Maddalo", de romantische confrontatie met de volstreekte ontwrichting van een scheppende geest. Naast al deze dichtwerken staat nog de novelle "'t Rad der Geboorte" geschreven voor "De Brief" en "Job", met als hoofdthema de losmaking van de laatste en diepste binding die de "geboorte" ons heeft opgelegd, de binding van de traditionele geloofsgemeenschap. Een derde en laatste crisis openbaart zich in 1946. Aan het begin van dat jaar heeft De Bruin zich losgemaakt uit zijn werkkring aan de Incassobank die meer en meer een benauwenis voor hem was geworden. Er kwam een positie open bij het Nationaal Instituut die meer in overeenstemming scheen te zijn met zijn aanleg, en hij greep deze met beide handen aan. Een oude, misschien soms ook benauwende, maar toch ook beveiligende binding was nu verbroken, maar het gaf zijn geest niet de bevrijding die hij ervan gehoopt had. Het Nationaal Instituut bleek al spoedig geen toekomst te hebben en dreigde voor de weerloos geworden dichter een maatschappelijke onzekerheid zoals hij nooit gekend had. Ditmaal volgde op de innerlijke crisis geen antwoord van hernieuwd scheppingsvermogen. Hijzelf was de enige die dadelijk beseftte, dat dit het einde voor hem betekende. Een half jaar heeft hij nog, door niemand

herkend, met een verduisterde geest geworsteld, tot hij op 10 Juni 1947 onverwacht van ons is gegaan. Hij heeft de genade en de doem van het kunstenaarschap gekend. Zijn leven zowel als zijn dood sta als een teken in ons midden.

Uit:

Ontmoeting

Letterkundig en algemeen-cultureel maandblad

Hein de Bruin nummer

4^e jaargang, no.9, juni-juli 1950, pagina 385 - 390